

Lektorlaget

Kunnskapsdepartementet

Digital innsending

20.02.2024

HØRINGSSVAR

NOU 2023: 27 Et nytt system for kvalitetsutvikling – for elevenes læring og trivsel

Innledning

Lektorlaget organiserer 8400 lektorer og lektorstudenter. Kvalitetsutviklingsutvalgets foreslåtte tiltak for et nytt og helhetlig kvalitetsutviklingssystem forutsetter relevant kompetanse på alle nivåer i skolesektoren og systematiserer hva dette innebærer. Det mener Lektorlaget er et godt utgangspunkt for bedre kvalitetssikring av alle ledd i skolen med formål å bedre elevers læring og trivsel.

Høy og relevant kompetanse i hele lærerstanden et mål som haster

Læring og trivsel henger sammen og er viktig for at elever skal gå ut av skolen med best mulig utgangspunkt for studier og voksenliv. Betydningen av lærerens kompetanse for elevers læringsutbytte er godt dokumentert. Det er gledelig at utvalget i kap 7 (Systematisk kvalitetsutvikling forutsetter relevant kompetanse) trekker frem TIMMS 2015 og dennes konklusjon om at lærere med høy og relevant kompetanse bidrar til å utjevne prestasjonsforskjeller mellom elever med høy og lav sosioøkonomisk status. Når vi vet at denne type forskjeller øker blant norske elever, blir det enda mer maktpåliggende å satse på å bygge solid kompetanse hos lærerstanden både gjennom utdanningene i seg selv og gjennom deltakelse i etter- og videreutdanning.

Det er fremdeles store forskjeller på lærernes kompetanse i dag, og vi beklager at heller ikke ny opplæringslov sørger for at alle elever skal ha lærere som fyller kompetansekravene for å undervise. Lektorlaget vil fortsette å arbeide for at det skal være kompetansekrav for undervisning for alle fag og alle trinn i skolen og at unntaksbestemmelsene skal fjernes.

Utvalget peker på at de ansatte er skolens største ressurs, og på hva som er kjennetegn på utviklingsarbeid som lykkes: At lærerne driver faglig utviklingsarbeid innenfra gjennom etablerte lokale faglige profesjonsfelleskap med støtte fra skoleledelsen. En forutsetning for at dette skal lykkes, er altså relevant kompetanse på alle nivåer – fra lærerstand til skoleeier. Kompetansebygging for lærere må springe ut av solid dialog mellom den enkelte lærer og skoleledelsen.

Eksamen i grunnskolen må beholdes

Lektorlaget mener det er nødvendig å beholde eksamen i både grunnskolen og den videregående skolen og støtter mindretallet i utvalget på dette punktet og i alle deres begrunnelser (i kap 8 Systematisk kvalitetsutvikling forutsetter et bredt kunnskapsgrunnlag). Eksamen er en viktig nasjonal kvalitetssikring av karaktersystemet også i grunnskolen, og sikrer faglæreres refleksjon over egen vurderingspraksis både individuelt og i profesjonsfaglig samarbeid. Standpunkt og eksamen er ikke ett og samme, men eksamen fungerer likevel som et nyttig korrektiv til standpunkt karakterene. Det er ikke snakk om et 1-1-korrektiv mellom den enkelte elevs standpunkt- og eksamens karakter, men det store bildet for den enkelte faglærer over tid, den enkelte fagseksjon, den enkelte skole, den enkelte skoleeier. Fjerner man eksamen i grunnskolen, vil man ikke som faglærer ha det samme incentivet til et systematisk blikk på egen praksis ut ifra dette korrektivet. Det kan dermed utvikle seg private vurderingspraksiser som vil sette rettferdigheten i karaktersystemet i spill. Eksamen er det enkleste allerede systematisk kvalitetssikrede korrektivet her, og vil ikke kreve utvikling av andre systemer som eventuelt skal ivareta denne funksjonen.

Vi er avhengige av samfunnets tillit til eksamen og karakterer – også i grunnskolen. Tilliten til at opptak til videregående skole og til høyere utdanning skjer mest mulig rettferdig, sikres best gjennom eksamen i både grunnskole og videregående skole. Arbeid med studieforberedthet bør begynne i grunnskolen gjennom tilegnelse av grunnleggende ferdigheter, men også oppøving av å mestre en ukjent og ekstern prøvesituasjon. Eksamensforberedelser og avsluttende eksamen i ungdomsskolen under trygge rammer gir god læring for vurderingssituasjoner senere i livet og kan i seg selv være en motivasjonsfaktor for læring.

Under pandemien gikk flere kull glipp av eksamenstrening i grunnskole og videregående skole, og det har vært problematisert hvor mye læring de dermed har gått glipp av når de kommer inn i høyere utdanning og hvordan dette vil slå ut for disse kullene i fremtiden. Skal det tverrfaglige temaet livsmestring i overordnet del av fagfornyelsen tas på alvor, må man eksponere også grunnskolelever for eksamen og øving i forkant på å prestere innenfor denne typen ramme. I UH-sektoren er eksamen den vanligste formen for avslutning på emner og studier, og den tradisjonelle eksamensformen er spådd å få en renessanse med kunstig intelligens som et bakteppe. Internasjonalt er også eksamen den vanligste formen for avslutning av emner/studier på ulike nivåer.

Standpunktvurdering skal gjøres av faglærte lærere/lektorer med fordypning i faget

Lektorlaget støtter utvalgets flertall i forslaget om at nyutdannede nyansatte skal få veiledning i standpunktvurderingen, og ikke minst i at ansatte i undervisningsstilling som ikke er lærere eller har fordypning i faget – altså ukvalifiserte – skal sette standpunkt karakterer sammen med en faglært lærer med fordypning i faget. (Kap 7 Systematisk kvalitetsutvikling forutsetter relevant kompetanse på alle nivåer). Hele systemet med karakterer hviler på at man skal ha tillit til at det er fagpersoner som setter standpunkt karakterer.

Lektorlagets primære utgangspunkt er at alle elever skal ha kompetente lærere med fordypning i faget de underviser i og setter karakterer i. En standpunkt karakter er et juridisk enkeltvedtak og må kvalitetssikres for å sikre en rettferdig og korrekt karaktersetting gjennom krav til kompetanse hos den som setter karakteren. Da er det et minimum inntil alle huller er tettet med hensyn til kompetansekrav at karakterer skal kvalitetssikres gjennom et krav om at det ikke bare skal være veiledning, men også et reelt faglig samarbeid med en kvalifisert lærer omkring standpunktvurderingen. Klare prosedyrer for samarbeidet må ligge til grunn.

Dette arbeidet må det selvsagt settes av tid til gjennomføringen av for den som skal bistå i kvalitetssikringen av vurderingen. Det er her grunn til å minne om at ved å ansette kun de som fyller kompetansekravene for undervisning, slipper man denne type kvalitetssikring.

Det er også viktig at lærerutdanningene må forberede lærer- og lektorstudenter bedre på å sette standpunktkarakterer, og støtter dermed utvalget i at lærerutdanningene skal sikre at lærerstudentene utvikler kompetanse i sluttvurdering (kap 7) Dagens system har mange huller som må tettes for å sikre rettferdig opptak til videregående og til studier og dermed tillit til systemet. I dag kan man uteksamineres fra lærer- og lektorutdanningene uten noensinne å ha deltatt i å sette en standpunktkarakter. Vi får rapporter fra våre tillitsvalgte i vår studentorganisasjon Lektorstudentene om at studentene ikke får god nok opplæring i vurderingsarbeid, og i særdeleshet ikke i sluttvurdering.

Studentenes praksisperioder ligger som oftest til en tid på året der verken terminkarakterer eller standpunkt settes, med den konsekvens at de da ikke får delta i en realistisk setting med denne type arbeid under studietiden. Problemet forsterkes gjennom at det blir stadig vanligere at man ikke gir delkarakterer i løpet av en termin, bare uformelle vurderinger utenom termin- og standpunktkarakter. Dermed føler mange nyutdannede lærere seg særdeles lite forberedt på hverdagen med standpunktvurdering som møter dem i skolen ved avsluttet utdanning.

Vi ser også som fagforening at en god del saker knyttet til skolemiljøparagrafen i opplæringsloven, spesielt § 9A5 (når elev føler seg krenket av lærer) starter med uenighet mellom faglærer og elev/foresatte omkring karakter. Når man som nyutdannet ikke er tilstrekkelig rustet i utgangspunktet og heller ikke får veiledning av en kompetent kollega i alle sider ved karaktersettingen, er dette en faktor som bidrar til det velkjente «praksissjokket» og dermed til at unge lærere forsvinner ut av skolen med all den viktige kompetansen de samlet sett sitter på.

Skoleledere må tilrettelegge bedre for faglige nettverk for lærere

Lektorlaget er glade for utvalgets konklusjon om at skoleledere og skoleeiere har en viktig rolle i tilrettelegging for samarbeidsnettverk for lærere. Vi støtter utvalgets forslag om at nasjonale og lokale myndigheter skal legge til rette for profesjonsfaglige nettverk for lærere, skoleledere og skoleeiere i arbeidet med kvalitetsutvikling. Vi støtter videre at nasjonale myndigheter skal utrede lærernes og skoleledernes tid og kapasitet til kvalitetsutviklingsarbeid (kap 6 Systematisk kvalitetsutvikling forutsetter god ledelse på alle nivåer). Våre medlemmer peker i medlemsundersøkelser og andre sammenhenger på at faglige nettverk på tvers av skoler trengs for kvalitetssikring av undervisning og vurdering. I å definere hva som er godt kvalitetsutviklingsarbeid, må lærernes stemme bli hørt. Lærerne er pekt på av utvalget som skolens fremste ressurs. Da må man også lytte godt til deres oppfatning av hva av kvalitetsutviklingsarbeid de som står i klasserommet, mener det er mest formålstjenlig å bruke tid på.

Det er en tendens til at skoleledere prioriterer felles utviklingsarbeid på tvers av fag, mens lærerne savner mer tid til arbeid med læreplaner og vurdering i de enkelte skolefag. Man må derfor ikke bare kartlegge kvantitet, men også kvalitet når det gjelder utviklingsarbeid. Vi støtter derfor at det må komme en nasjonal satsing på ledelse av gode kvalitetsutviklingsprosesser der også lærere er del av satsingen.

At lærere og lektorer får drive utviklingsarbeid innenfra knyttet til fag med støtte fra ledere som anerkjenner at dette er viktig og nødvendig utviklingsarbeid, er noe våre medlemmer peker på som en sentral motivasjonsfaktor i jobben. Det bidrar til å rekruttere og beholde

erfarne lærere og dermed å styrke fagmiljøene. I lektorutdanningen (master/PPU og Lektor 8-13-utdanningen) ligger det gjennom rammeplanene særlige kvalifikasjoner hos kandidatene for å være ressurspersoner innenfor implementering av nye læreplaner og nye emner innen fag i profesjonsfellesskapet.

Dessverre rapporterer våre medlemmer om at de ikke alltid blir tatt i bruk som den ressursen de representerer. Det gjelder dem som har den største faglige fordypningen gjennom lektorutdanning og lektorer som har tatt videreutdanning i veiledning. En del peker på at de ikke får være veiledere til tross for videreutdanning, og ikke delta i relevante nettverksmøter på tvers av skoler. Det settes heller ikke av nok tid på skolen til å ha møter der man kan få jobbe med problemstillinger knyttet til fag ledet av faglige ressurspersoner.

Gjennom utdannelsen er de med lektorutdanning særlig kvalifisert til å lede denne type utviklingsarbeid, men mange slipper ikke til fordi ressursene til dette er flyttet opp på ledelsesnivå – gjerne til ledere som ikke har det aktuelle faget i sin fagkrets. Vi ser en tendens til at skoleledere velger å delta selv på eksamensforberedende møter ment for faglærere. Når det fremste ønsket hos skoleledelsen er å unngå at undervisningspersonalet fjernes fra undervisningsoppgavene, skaper det frustrasjon hos dem som ønsker å holde seg faglig oppdatert og dermed bidra til utvikling innen egen fagseksjon - til beste for elevenes læring og resultater.

Skoleledere som er oppdatert på hva som skaper den beste faglige utviklingen i undervisningspersonalet, kan motvirke at slike ressurser ligger brakk. Det er slik vi ser det, nødvendig at man snur skuta nå og erkjenner at arbeid med læreplanene i enkeltfag i fagfornyelsen ble vanskeliggjort av pandemien og at læreplanarbeid i fag må være prioritert arbeid fremover. Det gjøres best gjennom solid profesjonsfaglig samarbeid på egen skole og i nettverk med andre skoler og i å gjøre sensorskolering i sensur av skriftlig eksamen obligatorisk.

Sensorskolering må gjøres obligatorisk og sensorbetingelsene må bedres

Et samlet utvalg mener at sensorskoleringen til eksamen må forsterkes, både for sentralt gitt og lokalt gitt eksamener (i kap 8 Systematisk kvalitetsutvikling forutsetter et bredt kunnskapsgrunnlag). Dette er noe Lektorlaget har meldt om behov for i lang tid, og vi vil tilføye at det er nødvendig å gjøre sensorskolering obligatorisk for dem som oppnevnes til sensor til skriftlig eksamen. I dag inngår tiden det tar å delta på sensorskolering i den totale tiden avsatt til sensurering, med den følge at en god del sensorer dropper sensorskoleringen. Medlemmer melder at det er frustrerende å møte en medsensor som ikke har deltatt på skolering og som skal ha like mye å si i sensurarbeidet som den som har brukt tid på skoleringen.

Lektorlaget støtter utvalgets mindretall i at honoraret for sensorarbeid av skriftlig eksamen må økes betraktelig. Lektorlaget støtter også at lærerorganisasjonene får forhandlingsrett om satser for sensorhonorar direkte med Kunnskapsdepartementet. I dag er sentrale avtaler knyttet til denne type arbeid uklare og lite tilgjengelige.

Enda viktigere er det at det må avsettes mer tid til å vurdere hver enkelt eksamensbesvarelse, slik fem av utvalgte medlemmer foreslår (kap 8). En bred tilgang på hjelpemidler og det faktum at det har vist seg krevende å kvalitetssikre bruk og tilgang på hjelpemidler, understreker nødvendigheten av bedre tid for sensorene. Kunstig intelligens forsterker behovet for denne type kvalitetssikring. I dag har lærerorganisasjonene drøftingsrett med KD, delegert til Udir. Dette må være en reell forhandlingsrett.

Vi vil påpeke at hvis ikke sensorbetingelsene bedres, vil det bli kun de med minimumserfaring som velger å ta på seg dette arbeidet. De erfarne vil forsvinne fordi de ikke finner det bryet verdt. Man går dermed glipp av nødvendig kompetanse og erfaring i sensurarbeidet og derfor også utviklingen av et viktig nasjonalt tolkningsfellesskap der nylig utdannede og de mer erfarne arbeider sammen om sensuren.

Nasjonale prøver må bestå - samtidig med utvikling og kvalitetssikring av læringsstøttende prøver

Lektorlaget støtter utvalgets flertall i at læringsstøttende prøver i lesing, regning og skriving er nødvendig gjennom godt dokumentert kunnskap om at lesing og regning er avgjørende for læring i alle fag. I motsetning til utvalgets mindretall mener vi at nasjonale prøver må videreføres selv om de i sin nåværende form i for liten grad gir relevant informasjon og støtte til lærernes faglig-pedagogiske arbeid. De nasjonale prøvene bør ikke settes på pause eller gjennomføres sjeldnere mens nasjonale myndigheter utvikler nye læringsstøttende prøver, slik utvalgets mindretall går inn for. Det vil skape huller i skolenes, skoleeieres og nasjonale myndigheters kunnskap omkring elevers læring (kap 8 Systematisk kvalitetsutvikling forutsetter et bredt kunnskapsgrunnlag).

Utvalget mener at nasjonale myndigheter må tilby prøver på 2. og 3. trinn i grunnskolen som kan støtte lærerne med å fange opp elever som kan ha ekstra behov for oppfølging. Det støtter vi. Vi støtter også flertallet i utvalget som foreslår at det bør utredes nærmere om det bør være prøver som kan avdekke hvilke elever som har behov for ekstra oppfølging også på mellomtrinnet, ungdomstrinnet og i videregående opplæring (i kap 8 om nødvendigheten av et bredt kunnskapsgrunnlag). Tidlig innsats er viktig, men det er også viktig å kunne fange opp dem som av ulike grunner ikke er fanget opp tidligere i skoleløpet. Behovet for kvalitetssikrede kartleggingsprøver til dette formålet, vil alltid være til stede.

Utviklingen av frivillige læringsstøttende prøver og karakterstøttende prøver ble stanset for videregående opplæring i 2018. For å kunne følge opp ambisjonene som ligger i LK20/LK20S og Fullføringsreformen, mener vi det er behov for nasjonalt utviklet, godt kvalitetssikrede progresjonsprøver i fag. Man bør starte med fellesfagene i videregående opplæring. Sammen med slike prøver bør det følge støttemateriell som er tydelig på hva slike testresultater skal brukes til og ikke. En nasjonal og kvalitetssikret prøvebank som omfatter alle fag i skolen, kan dessuten lette arbeidet for den enkelte faglærer og gi elever og lærere et godt grunnlag for å gi god undervisningsvurdering, diskutere karakternivå og prestasjoner. Lektorlaget støtter derfor at dette utredes.

Norges deltakelse i PISA og andre internasjonale studier må videreføres

Lektorlaget støtter utvalgets flertall i at Norge bør videreføre sin deltakelse i de internasjonale undersøkelsene (kap 8 Systematisk kvalitetsutvikling forutsetter et bredt kunnskapsgrunnlag). Undersøkelsene gir viktig informasjon til nasjonale myndigheter om kunnskapsnivået hos norske elever sammenlignet med elever i andre OECD-land som er med. At forutsetningene kan variere blant annet grunnet hvor mange og hvem av elevene som deltar i ulike land, mener vi ikke er et godt nok argument for å melde Norge ut av denne typen undersøkelser. Heller bør man arbeide for at undersøkelser som PISA blir mer representative og kvalitetssikrede. Uten en internasjonal målestokk står norsk skole i fare for å bli privatpraktiserende, og elevenes kunnskapsnivå vil bli mer usynlig og uangripelig – man mister det viktige innsynet som internasjonale komparative studier av kvalitet i skolen representerer.

Årlige rapporteringer og dialoger om strukturkvalitet bidrar til åpenhet om lokale politiske prioriteringer i skolen

Lektorlaget støtter utvalgets flertallsforslag om at det presiseres i opplæringsloven og privatskoleloven at det skal gjennomføres jevnlig kvalitetsdialoger (tidligere tilstandsrapport, jfr opplæringsloven) mellom skoleeiere og skoler der også lærere, elever og foreldre er involvert i dialogen (kap 5 Systematisk kvalitetsutvikling forutsetter gode strukturer og prosesser for samarbeid og deling). At kommunestyre og fylkesting (samt styre for private skoler) får jevnlig informasjon om det utvalget kaller strukturkvalitet, er essensielt for en bevisstgjøring hos skoleeier om hvilke utfordringsområder man har og som man må gripe fatt i.

Eksempler vi vil trekke fram som viktige punkter i en slik dialog vil være standpunkt karakterer, antallet ufaglærte lærere på den enkelte skole, reell gruppestørrelse og hvor stor andel av de nyutdannede nyansatte, fast ansatte og midlertidige, som er med i veiledningsordninger som beskrevet i Prinsipper og forpliktelser for veiledning av nyutdannede nyansatte lærere, og hvor man har satt inn videreutdannings- og etterutdanningsressursene. Dette vil sikre at de ansvarlige politikerne årlig ser konsekvensene av sine prioriteringer og budsjetteringer og dermed får et bedre grunnlag for sine fremtidige prioriteringer. Vi viser her til vår høringsuttalelse til forskrift til opplæringsloven hvor vi foreslår at også fylkeskommuner må rapportere til Utdanningsdirektoratet om ansattes kompetanse og ressurser (i ny § 19.2).

Elevundersøkelsen bør erstattes av en kvalitetssikret skolemiljøundersøkelse

Lektorlaget støtter utvalgets forslag om å utvikle Elevundersøkelsen på bakgrunn av at undersøkelsen ikke møter aktørenes behov i tilstrekkelig grad (kap 8 Systematisk kvalitetsutvikling forutsetter et bredt kunnskapsgrunnlag) Vi har lenge tatt til orde for at Elevundersøkelsen bør erstattes av en mer kvalitetssikret undersøkelse som kan tjene forskningen omkring elevers oppfatning av eget fysisk og psykososialt skolemiljø bedre. Elevenes læring og trivsel går hånd i hånd, og skolen er en viktig samfunnsaktør i det å skape et inkluderende samfunn som motvirker mobbing og utestengning. Nasjonale retningslinjer som instruerer skoleeiere og skoleledere i mobilrestriksjoner tilpasset de ulike skoleslagene, er en viktig faktor i dette.

Medlemmer av Lektorlaget peker på hvor vanskelig det er å sikre at skolen har et trygt og godt skolemiljø og læringsmiljø uten at man får drahjelp til dette gjennom nasjonale regler for mobilrestriksjoner. Her kan den type regelmessige og kvalitetssikrede alderstilpassede skolemiljøundersøkelser med en obligatorisk del og en valgfri sikre god datatilgang om elevers mobilbruk på skolen.

Vi er glade for at utvalget i kap 8 om nødvendigheten av et bredt kunnskapsgrunnlag så tydelig peker på at man i det systematiske arbeidet med skolemiljø må utvikle et nasjonalt og kvalitetssikret verktøy for skolene til å håndtere og forebygge alvorlige hendelser som mobbing, vold, trakassering, diskriminering og utestengning. Det er mange aktører der ute som ønsker å gi sine bidrag inn i dette, også kommersielle, og det er lett å trå feil hos skoleeiere og skoleledere i den beste hensikt. Man skal ha stor respekt for dette feltet, og bruk av ekspertise bør være selvsagt.

Introduksjonsår for nyutdannede lærere må forskriffs festes

Lektorlaget er glade for at flertallet i utvalget støtter utvalget for etter- og videreutdanning i barnehage og skoles forslag om å innføre en rett til introduksjonsår for alle nyutdannede lærere i skolen (i kap 7 Systematisk kvalitetsutvikling forutsetter relevant kompetanse på alle

nivåer). Vi meldte i vårt høringssvar at retten bør gå over to år, i tråd med at Prinsipper og forpliktelser for veiledning av nyutdannede nyansatte lærere slår fast at strukturert veiledning skal skje de to første årene etter endt utdanning. Det er en selvfølge at en slik rett til introduksjonsår følges opp med friske økonomiske midler.

I de to første årene av lærerkarrieren faller mange nyutdannede lærere og lektorer fra og går til andre typer jobber. De representerer en ressurs i skolen som man må ta bedre vare på. Veiledning fra kompetente, erfarne veiledere representerer også en kvalitetssikring av undervisning og vurdering, og denne type veiledning er selvsagt dynamisk og skal tilpasses den nyutdannedes forutsetninger og utvikling gjennom introduksjonsperioden.

Når det viser seg at godt under halvparten av de nyutdannede lærerne og lektorene mottar strukturert veiledning til tross for solide føringer i prinsippdokumentet*, er tiden moden for å forskriftsfeste retten til introduksjonsår for nyutdannede lærere.

*Rambølls sluttrapport fra evaluering av veiledningsordningen for nyutdannede lærere (2021)

Tilstrekkelig og riktig informasjon på alle nivåer i skolen kvalitetssikrer skolens samfunnsoppdrag

For å kunne sikre at lærere og lektorer i fremtiden skal kunne konsentrere seg om sine kjerneoppgaver – å forberede, gjennomføre og evaluere undervisning, samt å vurdere elevenes kompetanse i fagene – ønsker vi oss et kvalitetsvurderingssystem som er nyttig for faglærerne i klasserommet på alle nivåer i skolen, og som gir nok og riktig informasjon til lokale og nasjonale skolemyndigheter slik at tilliten til skolesektoren kan styrkes, samtidig som dokumentasjonskravene holdes på et minimum – til beste for elevers læring og trivsel.

Vennlig hilsen

Lektorlaget

Helle Christin Nyhuus, leder (sign.)

